

Кривич Я.М., аспірант

ДВНЗ «Українська академія банківської справи НБУ»

ПОНЯТТЯ БАНКІВСЬКИХ ІННОВАЦІЙ ТА ЇХ КЛАСИФІКАЦІЯ

У статті досліджено основні аспекти понятійного апарату інноваційної діяльності кредитних установ, надано авторське визначення банківських інновацій, визначено основні напрямки інноваційної діяльності у банківській сфері, запропоновано авторський підхід до класифікації інновацій банківських установ.

Ключові слова: банківські інновації, банківський продукт, банківські послуги.

Постановка проблеми. Перехід до ринкової економіки підвищив важливість активізації інноваційної діяльності, вивів на перший план проблеми формування інноваційного потенціалу країни, який дозволяє реорганізувати економіку, прискорено розвивати наукомістке виробництво, що повинно стати найважливішим фактором виходу з економічної кризи і забезпечення умов для економічного росту. Не минув цей процес і банківську сферу, адже ефективність роботи банку і його конкурентоздатність на ринку значною мірою залежать від запровадження нових банківських продуктів та технологій. Інноваційні процеси у банківській сфері направлені, в першу чергу, на створення стратегій та методик, які сприяють залученню нових клієнтів та збереженню вже існуючих, а також підвищенню рівня їх довіри та лояльності до фінансових установ, підвищенню якості кредитних операцій і т.д. Все вище зазначене обумовлює практичну і теоретичну значимість проблеми, а отже і актуальність даного дослідження.

Аналіз останніх публікацій. Підняті в статті проблеми мають комплексний характер. З одного боку, це інноваційна діяльність в загальному вигляді, тобто її понятійний апарат. Ці проблеми досліджені в роботах Вікулова В., Муравйова О., Рикової І., Крухмаль О., Осецького В., Семенюк Л., Новосьолової О. З іншого боку, досліджувані проблеми пов'язані з аналізом тенденцій фінансової

глобалізації, які є результатом усестороннього впливу інноваційно-інформаційних технологій і аналізуються у публікаціях Барковського О., Герасименка В., Долгова С., Рубцева Б., Семикова П., Угріна В. Досліджувана проблема також знайшла відображення у дослідженнях зарубіжних вчених, а саме Вютріха У., Друкера П., Істенберг-Шика Г., Ліса Ф., Мауера Л.Дж. Разом з тим, сучасні реалії потребують нових наукових підходів до дослідження інноваційної діяльності банків. Досі залишається багато питань, що потребують подальшої розробки, в тому числі, недосконалою є термінологія банківської інноваційної діяльності, певних уточнень та систематизації потребує класифікація інновацій кредитних установ.

Мета статті полягає у дослідженні та удосконаленні понятійного апарату банківських інновацій, а також їх класифікації.

Виклад основного матеріалу. У будь-якій державі, незалежно від економічної системи та способу організації суспільних відносин, банківська система відіграє ключову роль. Недарма банківську систему часто порівнюють із кровоносною системою економіки держави, адже саме вона забезпечує економіку необхідним обсягом фінансових ресурсів, забезпечуючи вільний рух капіталу, розрахунки суб'єктів господарювання, кредитування економіки, а також реалізацію цілого ряду інших функцій та завдань. На нашу думку, одним з найвагоміших показників розвиненості та конкурентоспроможності банківської системи є її інноваційна спрямованість, причому потреба в інноваціях є не скільки традиціями ринку капіталу, скільки стратегією розвитку банку.

Безумовним лідером на банківському ринку України по кількості інновацій є ПриватБанк, причому його інновації мають технологічне та організаційне походження, що дозволяє йому значно випереджати конкурентів, відкриваючи нові ринкові сегменти і нові підходи в технологіях обслуговування. Серед основних інноваційних рішень, пропонованих ПриватБанком на ринку та дійсно привівших до якісного прориву, слід зазначити:

– пропозицію валютообмінних операцій через банкомат;

- продаж товарів та послуг нефінансового характеру через банкомати;
- випуск кредитної картки з безкоштовним періодом користування з моменту кожної тратти;
- випуск пластикової картки «Ощадна книжка» – ключа доступу до депозитного рахунку.

Іншим прикладом є принципово нова технологія прийому готівкових платежів за товари і послуги, розроблена ВАТ «Ощадбанк» та ЗАТ «Експрес Пей», яка передбачає прийняття готівки через таксомати, які по суті є "касою без касира", а не через депозитні банкомати та фінансові кіоски самообслуговування. Сьогодні таксомат дозволяє придбати за готівку ваучери операторів мобільного зв'язку, провайдерів інтернет послуг та IP-телефонії, придбати страховий поліс та здійснити страховий внесок, хоча у майбутньому цей банк планує надати можливість сплати через таксомат комунальних рахунків, штрафів, погашення мінікредитів та здійснення інших послуг.

OTP BANK запропонував принципово нову інноваційну програму кредитування фізичних осіб – споживчий кредит, що видається готівкою для придбання будь-яких товарів чи послуг, без застави і поручительства терміном на п'ять років та передбачає можливість поновлення або збільшення суми кредитування на протязі терміну кредиту.

Отже ми бачимо, що вітчизняні банківські установи активно впроваджують інновації у вигляді, як нових банківських продуктів, так і технологій банківського обслуговування.

У літературі широко представлені різні визначення терміна "інновація" і запропонована різнохарактерна типологія процесів, пов'язаних із цим явищем.

Так, інноваціям притаманні такі характеристики, як:

- задоволення нової потреби;
- високий ризик і високий ступінь невизначеності;
- гнучкість форм;
- загострення протиріч і конфліктів;

- наявність побічного, важко передбачуваного результату;
- перехід на новий рівень розвитку системи [5].

У сучасних умовах інновації є найважливішим елементом підвищення ефективності діяльності різних суб'єктів господарювання, в тому числі – банківських установ. Впровадження наукових досягнень і винаходів в організацію банківського обслуговування забезпечує постійне відновлення і поліпшення банківських продуктів та застосовуваних технологій обслуговування споживачів.

Важливо відзначити, що на сьогоднішній день в економічній літературі не існує єдиного підходу до розуміння сутності інновацій.

Згідно з Законом України “Про інноваційну діяльність” інновації запропоновано розуміти як результат інноваційної діяльності, що одержав втілення у виді нового чи удосконаленого продукту, упровадженого на ринку, нового чи удосконаленого технологічного процесу, використовуваного в практичній діяльності, або нової чи удосконаленої організаційно-економічної форми, що забезпечує необхідну економічну і (чи) суспільну вигоду [1].

У вітчизняній практиці інновацію традиційно розглядають як кінцевий результат (чи просто результат) інноваційної діяльності, у закордонній – переважно як діяльність, процес змін.

Огляд економічної літератури показав, що на сьогоднішній день у залежності від об'єкта і предмета дослідження різні економісти розглядають інновацію по-різному, а саме як:

- зміну (Валент Ф., Волдачек Л., Яковець Ю. і ін.);
- кінцевий результат (Молчанов Н., Гохберг Л., Уткін Л., Глазьєв С і ін.);
- прогрес (Лапін В., Твіст Б., Санто Б., Валдайцев С., Бездудний Ф. і ін.);
- сукупність заходів (Ніксон Ф.).

Варто визнати, що, незважаючи на виділені вище науково-методичні підходи до розгляду інновації, на сьогоднішній день наукова дискусія між вченими й економістами відбувається, у більшому ступені, тільки між прихильниками другого та третього підходів. Так, сьогодні в багатьох вітчизняних, перекладних і

оригінальних наукових працях терміном «інновація» позначається одночасно і процес створення та впровадження чогось нового, і його конкретний результат. Природно, що таке різноманіття визначень тільки створює плутанину в поняттях, проблемою стає відсутність єдиної прийнятої позиції, єдиної точки зору. Крім того, на сьогоднішній день продовжує існувати проблема відсутності офіційної загальноприйнятої термінології в області інноваційної діяльності.

Нашому розумінню сутності інновації в найбільшій мірі відповідає її трактовка як результату попередньо проведеної науково-дослідної, практичної і організаційної роботи. Тому ми пропонуємо розуміти інновацію як результат діяльності підприємства, яка направлена на створення нового продукту (послуги), а також на внесення змін у технічні характеристики товару, та охоплює всі сфери діяльності підприємства і сприяє підвищенню його ефективного функціонування.

Щодо банківської справи, то під терміном «інновація» традиційно розуміють ті нові процеси і моделі, за допомогою яких кредитно-фінансові інститути мають намір вивести свої відділення на відносно новий рівень функціонування, підвищити якість управління персоналом, а також покращити свої позиції на ринку банківських послуг за рахунок розробки нових спеціальних інноваційних фінансових продуктів.

У роботі [3] банківські інновації запропоновано розуміти як результат діяльності банку, направлений на отримання додаткових доходів у процесі створення сприятливих умов формування і розміщення ресурсного потенціалу за допомогою нововведень, що сприяючі клієнтам у отриманні прибутку, а в роботі [4] – як реалізований у формі нового продукту чи операції кінцевий результат інноваційної діяльності банку.

Виходячи із запропонованого вище авторського визначення сутності економічної категорії «інновація», доцільним буде дещо скорегувати також і розуміння банківських інновацій та викласти його в наступній редакції: «банківська інновація – це результат діяльності банку, направлений на створення нового про-

дукту (технології), а також нових інноваційних методів управління банківською установою з метою отримання додаткових доходів та конкурентних переваг».

У даному визначенні ми зробили акцент, по-перше, на тому, що банківські інновації є результатом діяльності банку, оскільки, на нашу думку, появі інновацій передують проведення дослідної роботи, а саме – ряд маркетингових та соціальних досліджень. По-друге, ми вважаємо за потрібне підкреслити, що результатом такої діяльності є отримання конкретної економічної вигоди, а саме – додаткового прибутку.

Інноваційні зміни у банківській сфері умовно можна поділити на дві групи:

- 1) внутрішньобанківські інновації – інноваційний менеджмент у банку, інноваційні стратегії банку, нові банківські продукти та технології, нові можливості внутрішнього контролю та аудиту, комплексне використання нових інформаційних та комунікаційних технологій для електронного та змішаного (традиційного і нового) маркетингу;
- 2) позабанківські, зовнішні інновації (по відношенню до банку), при здійсненні яких банк, виступає як джерело фінансування інноваційної діяльності суб'єктів господарювання – банківське інноваційне кредитування, участь банків у функціонуванні венчурних фондів, банківське проектне фінансування інновацій.

Для конкретизації цілей та результатів інноваційної діяльності банківських установ необхідна достатньо повна класифікація нововведень, розробка якої забезпечить більш рівноцінне і цілісне розуміння предмету дослідження, а також дозволить виявити проблемні взаємозв'язки та співвідношення різних груп і типів банківських інновацій.

Узагальнення теоретичних досліджень вітчизняних та зарубіжних авторів (Зявлиної П. і Васильєвої А., Горшкова В. та Кретової О., Волдачек Л. і Волдачкової О., Уткіна Є., Морозової Г. і Морозової Н., Пригожина О.), а також авторські дослідження автора дозволяють весь спектр банківських інновацій привести до однієї структури яка представлена на рис. 1.

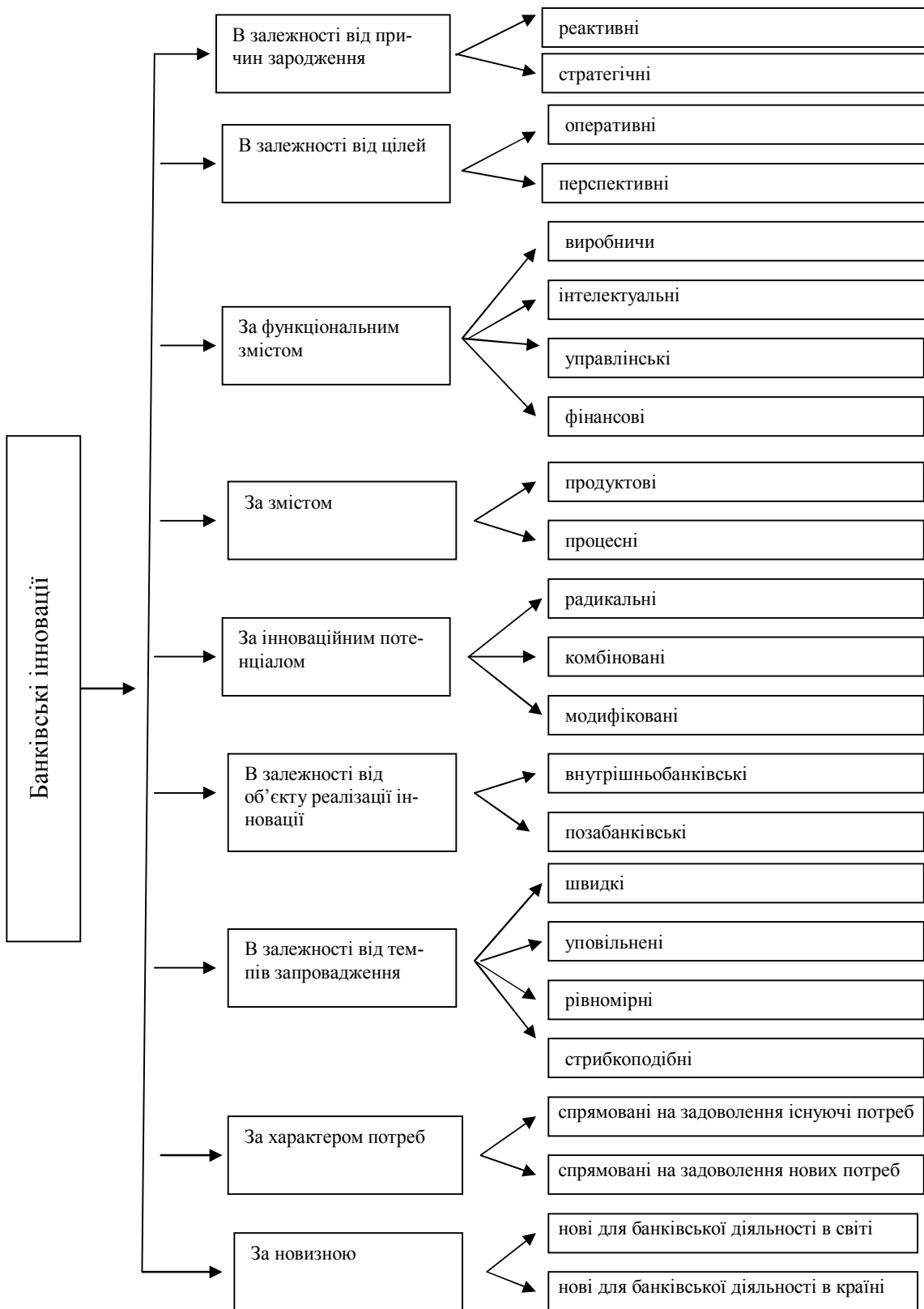

Рис. 1. Класифікації банківських інновацій

Надамо характеристику деяким видам інновацій, представленим на рис. 1.

Реактивні інновації направлені на виживання кредитної організації на ринку, вони є своєрідною реакцією на нововведення банку-конкурента. Тобто банк, як і будь-який діючий господарюючий суб'єкт, для утримання своїх конкурентних позицій на ринку змушений здійснювати інноваційну діяльність.

Основна мета стратегічних нововведень – отримання певних конкурентних переваг в перспективі. Прикладом таких інновацій в свій час був вступ банків в міжнародні платіжні системи Visa International, MasterCard International і т.д., для імітування власних пластикових карток, які на даний момент є достатньо поширеним засобом платежу і, швидше за все, в перспективі зазнають ще більшого розповсюдження.

Продуктові інновації складають переважну більшість банківських інновацій, оскільки успіх банківської установи на ринку прямо залежить від запропонованого нею спектру продуктів та послуг.

Процесні інновації відіграють другорядну роль, оскільки вони напряму не пов'язані з основними функціями кредитної організації. Ця група інновацій носить технологічний характер і включає інноваційні зміни в інноваційній структурі, методи організації основного виробничого процесу (процесу надання послуг), методи реалізації банківських продуктів, удосконалення банківських технологій.

Радикальні інновації в банках передбачають запровадження принципово нових видів банківських продуктів і послуг, застосування якісно нових технологій їх реалізації і представлення, використання абсолютно нових методів управління.

Комбінаторні інновації припускають використання великої кількості сполучення різних елементів інноваційної діяльності, тобто об'єднання різних технологій представлення послуг в один комплексний пакет, пропонований на ринку як один продукт.

Модифікаційні інновації передбачають зміни в давно існуючих банківських продуктах для продовження їх життєвого циклу.

Зауважимо, що основна маса нововведень в банківських установах спрямована на задоволення вже існуючих потреб (наприклад, розробка банками різних схем кредитування). Інновації, що орієнтовані на задоволення нових потреб, потребують наявності у банку достатнього творчого та інвестиційного потенціалу, підкріпленого результатами детального маркетингового і соціального дослідження. Крім того, дана підгрупа інновацій відзначається значними ризиками провалу проведених заходів у випадку неповноти даних, отриманих в результаті дослідження ринку, і помилковості прийняття управлінського рішення.

Висновки. Проведене вище дослідження дозволяє сформулювати наступні висновки. По-перше, під банківськими інноваціями автор запропонував розуміти результат діяльності банку, направлений на створення нових продуктів та технологій, а також нових інноваційних методів управління банківською установою з метою отримання додаткових доходів. По-друге, обґрунтовано, що банківська інноваційна діяльність, в межах створення нового продукту чи технології, орієнтована на збалансованість інтересів банку, споживачів та суспільства в цілому. По-третє, зроблено висновок, що з точки зору новаторства в банківській сфері слід розмежовувати як банківські продукти, так і банківські послуги. На відміну від банківського продукту, банківська послуга являє собою сукупність супутніх дій, які є передумовою підвищення рентабельності банку. По-четверте, викладений вище матеріал відносно типології банківських інновацій свідчить про те, що процеси нововведень багатогранні і різноманітні за своїм характером і саме тому існує багато класифікаторів інновацій. Але розглядаючи різні підходи до класифікації інновацій, необхідно враховувати, що узагальнення і систематизація класифікаційних ознак і створення на основі цього науково обґрунтованої класифікації інновацій має істотну практичну значимість, оскільки має потенційну здатність виявити закономірності у виникненні інноваційного процесу в кредитній організації, що в свою чергу, дає можливість визначити тип і направленість інноваційної стратегії банку.

Література:

1. Закон України “Про інноваційну діяльність” №40-IV від 4.07.2002 // Урядовий кур’єр №143 від 07.08.2002.
2. Вікулов В.С. Типологія банківських інновацій // Фінансовий менеджмент.– 2004. – № 6. – С. 75-83.
3. Поршнєв О.К. Управління інноваціями в умовах переходу до ринку. – М.: РИЦЛЮ «Мегаполіс-контракт», 1993. – 273 с.
4. Сьомікова П. Банківські інновації та новий банківський продукт // Банківські технології. –2002.– №11. – С. 42-47.
5. Уткін Є.А. та інш. Інноваційний менеджмент / Уткін Є.А., Морозова Г.І., Морозова Н.І. – М.: АКАЛІС, 1996. – 208 с.

Summary: the article describes essentials concepts innovative activities bank establishment, the definition of bank innovation is present, define essentials directions of innovative activities in bank field, proposed author’s version of classification innovation in bank establishment.

Keywords: bank innovation, bank product, bank services.